

K

Pavel Janoušek

Lidmila Kábrtová
Čekání na spoušť
Host, Brno 2021

Vzato čistě lingvisticky, „spoušť“ znamená „něco, co je schopno cosi spustit“. *Čekání na spoušť* by tak mohlo vyjadřovat čekání na něco, co k lepšímu změní situaci čekajícího. Slovo „spoušť“ lze ovšem interpretovat také jako označení pro „škodu velkého rozsahu“, jež mohla vzniknout i kvůli tomu, že se kdysi cosi nepěkného nějak spustilo a vytvořilo „poušť“. Neboli prostor, kde se sice dá vegetovat, ovšem jen v případě, že se člověk smíří s tím, že mu může chybět cosi životadárného.

Ženské postavy skororománu Lidmily...

...Kábrtové jsou zpravidla v situaci, v níž se oba naznačené rozměry „spouště“ prostupují a ony je tak prociťují naplno. Žízni po životě, po lásce, anebo alespoň po standardním soužití s partnerem, případně po normálních vztazích s jinými lidmi, autorka si je však zároveň volí a formátuje tak, aby jejich prostřednictvím mohla manifestovat, jak těžké je přežívat v časoprostoru,

Kritiky

Skororomán jako výraz duše i promyšlené řemeslo

v němž nikdy nic nedojde naplnění. A kde každá změna může přinést ještě větší spoušť.

Odkud se takovéto postavy berou? Nejsm s to posoudit, nkolik vyvěrají z privátního vidění vlastního osudu; jejich výběr je však nepochybně motivován také sázkou Lidmily Kábrtové na takové prožívání současného světa, jež by u potenciálních adresátů, respektive adresátek, mělo dojít kýženého souznění a uznání. Tedy na fakt, že někdejší specifika ženské četby sice nezmizela, avšak dnešní adresátky mnohem více ocení, když je harmonie červené knihovny použita jen jako hodnotové pozadí pro výpovědi mnohem trudnomyslnější. Pro útěšnou prezentaci emocionálně netušeného bytí, jež je fajnově prostoupeno mnoha bolestnými traumaty a zklamáními.

Takto nastavenému přístupu k literatuře...

...odpovídá také víceméně lyrický, statický a nadčasový charakter autorčina výchozího literárního gesta. Prezentovaného najmě těmi částmi přítomné knihy, které původně vznikly jako svěbytné povídky — anebo přinejmenším už při svém vzniku dostaly takový tvar, aby mohly být (a také byly) samostatně publikovány. Viz kapitoly vložené do celku po náležité úpravě pod tituly „Zuzana“, „Jitka“, „Hana“ a „Jarmila“.

Ty podle mého názoru prokazují, že Lidmily Kábrtové „nejlépe jde“ žánr krátkého vypravování, jež má skrze jazykově a tematicky působivou evokaci možných životních poranění postihnout i podstatnější, existenciální rozměr našeho bytí. Především tíživost sociální samoty rodící se z autorkou opakovaně demonstrované jistoty, že je téměř nemožné překročit mezilidské bariéry a navázat s kýmkoli i ten nejobyčejnější kontakt — natož porozumět vlastní existenci. Uvědomit si, „jak to se mnou a těmi ostatními doopravdy je“.

O to efektněji pak mají zapůsobit vzácné a ojedinělé okamžiky, kdy je některé z ženských postav dopřáno prožít duševní stav, jež psychologové nazývají iluminace. Tedy onu chvíli sebepoznání, kdy hrdinka si vše uvědomí a krátce nabyde pocitu, že je schopna překročit vlastní stín a přes hustou mlhu falešného zdání nahlédnout skrytou podstatu prožitého. Byt většinou bývá na vyřešení nakupených omylů a chyb už pozdě.

Silnou stránkou autorčiny poetiky je ovšem také schopnost nedopovídat: funkčně využívat postup, kdy určité věci, děje a kauzality jsou naznačeny, nicméně zůstávají nedořečené a otevřené... At již jako prostor, který je možné při četbě doplnit, nebo jako nulový znak, jehož účinnost spočívá právě v tom, že naznačuje nemožnost poznat a pochopit to, co je nám skryto.

Doplňkem slov, která nedojdou cíle, je ostatně i (velmi současná) fascinace Lidmily Kábrtové tetováním: motivem znaků na holé kůži, jež mají být nonverbálním záznamem individuální jedinečnosti, které je však těžké adekvátně dešifrovat.

A byla to patrně právě...

...tato nedořečenost, která Kábrtovou podnítila k úvaze, zda by nebylo umělecky řemeslnější, kdyby svou novou knihu pojala nikoli jako soubor izolovaných povídek, nýbrž jako promyšleně komponovaný komplet textů víceméně svěbytných a současně vnitřně motivicky a kauzálně propojených. Vždyť by stačilo, kdyby ono nedopovězené bylo dopovídáno — ovšem tak, aby to pro postavy nadále zůstávalo tajemstvím. Pak by totiž napětí mezi tím, co tyto postavy o sobě a těch druhých vědí-nevědí, a tím, jak je postupně poznává čtenář, mohlo zrodit hlubší myšlenku a poselství. Přivést adresáta na myšlenku, že i jeho schopnost porozumět vlastním osudům a okolnostem, jež je utvářejí, je žalostně limitována.

Výsledkem této rozvahy bylo autorčino odhodlání zkonstruovat mezi jednotlivými vyprávěnými příběhy, a tedy i mezi postavami, skryté motivické, dějové a kauzální vazby, které čtenáři budou moci postupně rozkrývat — a tím se jim původní dílčí lyrické „portréty“ začnou pozvolna provazovat v epičtější nadosobní celek.

Hledání možných a pravděpodobných spojnic mezi jednotlivostmi Kábrtovou následně přivedlo k rozhodnutí učinit osou své výpovědi třígenerační rodinu, použitou jako přirozené propojení velmi různorodých lidí. A odtud už nebylo daleko k úvaze, že je nutné součástí zvoleného rodinného modelu učinit také postavy příslušníků opačného pohlaví.

Pětici ženských postav tudíž Kábrtová funkčně zkombinovala s trojicí „jiných“ hrdinů, kteří mají být jejich protipólem. Mužské příběhy jsou tak o něco epičtější a nesou v sobě i napínavý prvek maskulinního fyzického násilí, ať už reálného, daného krutostí zpolitizovaného světa, nebo potenciálního, skrývajícího se za mužovou zdánlivou normalitou.

Kábrtové „nejlépe jde“ žánr krátkého vyprávění

Nechybí tu tudíž ani náhled do myšlení jinak velmi průměrného chlapíka, co živoří stejně jako všechny ženské, jen moc rád fotí mrtvolky zvířátek — a proto by si moc rád tak nějak podobně vyfotil i svou čerstvou novomanželku.

Ani začlenění mužských postav ovšem Kábrtovou nevedlo k tomu, aby se vzdala své výchozí teze, totiž představy, že každý jedinec tvoří svěbytný vesmír, který nelze s nikým jiným sdílet. A když už se o to někdo pokusí, tak narazí na nějaké překážky, proto ani do dopisů uložená pravda nikdy nedojde k těm, kterým je určena...

Jakkoli tedy Kábrtovou zvolený kompoziční vzorec potřebuje rodinný rámec, zároveň to musí být rodina naprosto nesoudržná — taková, z níž každý dříve či později uteče a zmizí. Taková, v níž se ani babička, která s láskou pečuje o vnučku opuštěnou rodiči, nedočká ničeho jiného než nenávisti. A když vnučce po letech dojde, jak jí křivdila, minulost je už tatam.

Největším epickým tajemstvím...

...autorčiny fabulační konstrukce je příběh Josefa: babiččina manžela, jehož všichni považují za nevěrníka, nekdysi emigroval s milenkou na Západ. Na rozdíl od čtenáře se totiž nikdy nedozvědí, že Josef žádnou milenkou neměl. A jeho pokus o emigraci byl motivován upřímnou touhou za komunistického útlaku zajistit sobě, své milované ženě a synovi šťastnou budoucnost — a nadto byl při něm zavražděn a okraden mazaným lumpem.

Skutečnost, že se toto stalo někdy na počátku padesátých let minulého století, recenzentovi připomíná, že zvolený rodinný model přinutil autorku korigovat výchozí lyrickou inklinaci ke zpodobování aktuálního bezčasí postupem, jenž některé z vyprávěných příběhů prostřednictvím

věrohodných dějinných reálií ukotví v minulosti. Z výsledku je přitom patrné, že těmto reminiscencím Kábrtová věnovala nemálo energie a fabulačně potřebnou část historických reálií nastudovala a zliterárněla poměrně úspěšně. Obávám se však, že o vyprávění blízké historickému jde jen v případě Josefově, kdežto v jiných kapitolách tyto pasáže působí spíše jako do vyprávění šikovně transplanované ilustrativní vsuvky.

Závěr?

Pokus Lidmily Kábrtové o přemíklkování lyrických pocitů v románový počín byl zjevně motivován představou, že kombinace autorčiny specifické tematiky a poetiky s technikou postupně rozkrývaných tajemství náležitě navýší čtenářskou přitažlivost celku. Asi tomu tak bude, neboť *Čekání na spoušť* lze skutečně číst jako řemeslně dobře prokomponovanou skorodetektivku. Otázkou mi však je, zda čtenáře nakonec samotné rozkrývání toho, „jak to fakt bylo“, neuspokojí natolik, že zcela přehlédne autorčinu mnohem větší literární ambici.

Autor je literární kritik.

